

Elementarna Geometria Różniczkowa

Opracowanie: Marek Kaluba¹

2013

---

¹Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, kalmar@amu.edu.pl

Wykład 13

Twierdzenie Gaussa-Bonneta

Twierdzenie Gaussa-Bonneta

Odwzorowanie wykładnicze

Triangulacje

Twierdzenie Gaussa-Bonneta

Większość twierdzeń w tym wykładzie będziemy podawać bez dowodu.

Definicja

Niech $M \subset \mathbb{R}^3$ będzie powierzchnią gładką, $p \in M$ punktem na niej, i niech $v \in T_p M$ będzie wektorem stycznym do M w p .

- Liczbę ρ_v definiujemy jako

$$\rho_v \stackrel{\text{def.}}{=} \sup \left\{ r \in \mathbb{R}: \begin{array}{l} \text{istnieje geodezyjna } \gamma: (-r, r) \rightarrow M \\ \text{spełniająca: } \gamma(0) = p, \text{ oraz } \gamma'(0) = v. \end{array} \right\}.$$

(ρ_v to maksymalna długość geodezyjnej na M jaką możemy poprowadzić przez p w kierunku v)

- Zbiór $E_p \subset T_p M$ definiujemy jako

$$E_p \stackrel{\text{def.}}{=} \{ v \in T_p M: \rho_v > 1 \}$$

(E_p to zbiór kierunków w których można poprowadzić geodezyjną dłuższą niż 1)

Większość twierdzeń w tym wykładzie będziemy podawać bez dowodu.

Definicja

Niech $M \subset \mathbb{R}^3$ będzie powierzchnią gładką, $p \in M$ punktem na niej, i niech $v \in T_p M$ będzie wektorem stycznym do M w p .

- Liczbę ρ_v definiujemy jako

$$\rho_v \stackrel{\text{def.}}{=} \sup \left\{ r \in \mathbb{R}: \begin{array}{l} \text{istnieje geodezyjna } \gamma: (-r, r) \rightarrow M \\ \text{spełniająca: } \gamma(0) = p, \text{ oraz } \gamma'(0) = v. \end{array} \right\}.$$

(ρ_v to maksymalna długość geodezyjnej na M jaką możemy poprowadzić przez p w kierunku v)

- Zbiór $E_p \subset T_p M$ definiujemy jako

$$E_p \stackrel{\text{def.}}{=} \{ v \in T_p M : \rho_v > 1 \}$$

(E_p to zbiór kierunków w których można poprowadzić geodezyjną dłuższą niż 1)

Większość twierdzeń w tym wykładzie będziemy podawać bez dowodu.

Definicja

Niech $M \subset \mathbb{R}^3$ będzie powierzchnią gładką, $p \in M$ punktem na niej, i niech $v \in T_p M$ będzie wektorem stycznym do M w p .

- Liczbę ρ_v definiujemy jako

$$\rho_v \stackrel{\text{def.}}{=} \sup \left\{ r \in \mathbb{R}: \begin{array}{l} \text{istnieje geodezyjna } \gamma: (-r, r) \rightarrow M \\ \text{spełniająca: } \gamma(0) = p, \text{ oraz } \gamma'(0) = v. \end{array} \right\}.$$

(ρ_v to maksymalna długość geodezyjnej na M jaką możemy poprowadzić przez p w kierunku v)

- Zbiór $E_p \subset T_p M$ definiujemy jako

$$E_p \stackrel{\text{def.}}{=} \{ v \in T_p M: \rho_v > 1 \}$$

(E_p to zbiór kierunków w których można poprowadzić geodezyjną dłuższą niż 1)

Uwaga

- ▶ W definicji E_p zamiast 1 mogliśmy wybrać jakąkolwiek dodatnią liczbę rzeczywistą.
- ▶ W przypadku płaszczyzny czy sfery widzimy, że dla każdego v w przestrzeni stycznej

$$\rho_v = \infty,$$

więc w szczególności dla sfery mamy $E_p = T_p S^2$.

- ▶ Oczywiście $E_p \neq \emptyset$, ponieważ środek układu współrzędnych zawsze należy do E_p (jako geodezyjna stała).

Uwaga

- ▶ W definicji E_p zamiast 1 mogliśmy wybrać jakąkolwiek dodatnią liczbę rzeczywistą.
- ▶ W przypadku płaszczyzny czy sfery widzimy, że dla każdego v w przestrzeni stycznej

$$\rho_v = \infty,$$

więc w szczególności dla sfery mamy $E_p = T_p S^2$.

- ▶ Oczywiście $E_p \neq \emptyset$, ponieważ środek układu współrzędnych zawsze należy do E_p (jako geodezyjna stała).

Uwaga

- ▶ W definicji E_p zamiast 1 mogliśmy wybrać jakąkolwiek dodatnią liczbę rzeczywistą.
- ▶ W przypadku płaszczyzny czy sfery widzimy, że dla każdego v w przestrzeni stycznej

$$\rho_v = \infty,$$

więc w szczególności dla sfery mamy $E_p = T_p S^2$.

- ▶ Oczywiście $E_p \neq \emptyset$, ponieważ środek układu współrzędnych zawsze należy do E_p (jako geodezyjna stała).

Uwaga

- ▶ W definicji E_p zamiast 1 mogliśmy wybrać jakąkolwiek dodatnią liczbę rzeczywistą.
- ▶ W przypadku płaszczyzny czy sfery widzimy, że dla każdego v w przestrzeni stycznej

$$\rho_v = \infty,$$

więc w szczególności dla sfery mamy $E_p = T_p S^2$.

- ▶ Oczywiście $E_p \neq \emptyset$, ponieważ środek układu współrzędnych zawsze należy do E_p (jako geodezyjna stała).

Lemat

Niech $M \subset \mathbb{R}^3$ będzie powierzchnią gładką i niech $p \in M$ będzie punktem. Wtedy zachodzą następujące twierdzenia.

- ▶ Jeśli $v \in E_p$ i $s \in \mathbb{R}$, wtedy sv należy do E_p wtedy i tylko wtedy, gdy

$$-\rho_v < s < \rho_v.$$

(jeśli v należy do E_p , wówczas należy cały odcinek łączący $-\rho_v v$ z $\rho_v v$)

- ▶ Jeśli $u \in T_p M$ jest wektorem jednostkowym, wtedy

$$E_p \cap \{su : s \in \mathbb{R}\} = \{su : -\rho_v < s < \rho_v\}.$$

Dowód:

Ćwiczenie na zrozumienie definicji ρ_v i E_p .

Lemat

Niech $M \subset \mathbb{R}^3$ będzie powierzchnią gładką i niech $p \in M$ będzie punktem. Wtedy zachodzą następujące twierdzenia.

- ▶ Jeśli $v \in E_p$ i $s \in \mathbb{R}$, wtedy sv należy do E_p wtedy i tylko wtedy, gdy

$$-\rho_v < s < \rho_v.$$

(jeśli v należy do E_p , wówczas należy cały odcinek łączący $-\rho_v v$ z $\rho_v v$)

- ▶ Jeśli $u \in T_p M$ jest wektorem jednostkowym, wtedy

$$E_p \cap \{su : s \in \mathbb{R}\} = \{su : -\rho_v < s < \rho_v\}.$$

Dowód:

Ćwiczenie na zrozumienie definicji ρ_v i E_p .

Lemat

Niech $M \subset \mathbb{R}^3$ będzie powierzchnią gładką i niech $p \in M$ będzie punktem. Wtedy zachodzą następujące twierdzenia.

- ▶ Jeśli $v \in E_p$ i $s \in \mathbb{R}$, wtedy sv należy do E_p wtedy i tylko wtedy, gdy

$$-\rho_v < s < \rho_v.$$

(jeśli v należy do E_p , wówczas należy cały odcinek łączący $-\rho_v v$ z $\rho_v v$)

- ▶ Jeśli $u \in T_p M$ jest wektorem jednostkowym, wtedy

$$E_p \cap \{su : s \in \mathbb{R}\} = \{su : -\rho_v < s < \rho_v\}.$$

Dowód:

Ćwiczenie na zrozumienie definicji ρ_v i E_p .

Chociaż nie jest to oczywiste E_p zawiera kulę otwartą o odpowiednio małym promieniu.

Niech $D(T_q M, \delta)$ oznacza kulę zawartą w przestrzeni $T_q M$ o środku w punkcie $\mathcal{O} = (0, 0)$ i promieniu δ .

Lemat

Niech $M \subset \mathbb{R}^3$ będzie powierzchnią gładką i niech $p \in M$ będzie punktem. Istnieją:

- ▶ otoczenie otwarte $W \subset M$ zawierające p ,
- ▶ promień δ (zależny od punktu p) takie, że dla każdego $q \in W$ zachodzi

$$D(T_q M, \delta) \subset E_q.$$

Chociaż nie jest to oczywiste E_p zawiera kulę otwartą o odpowiednio małym promieniu.

Niech $D(T_q M, \delta)$ oznacza kulę zawartą w przestrzeni $T_q M$ o środku w punkcie $\mathcal{O} = (0, 0)$ i promieniu δ .

Lemat

Niech $M \subset \mathbb{R}^3$ będzie powierzchnią gładką i niech $p \in M$ będzie punktem. Istnieją:

- ▶ otoczenie otwarte $W \subset M$ zawierające p ,
- ▶ promień δ (zależny od punktu p) takie, że dla każdego $q \in W$ zachodzi

$$D(T_q M, \delta) \subset E_q.$$

Chociaż nie jest to oczywiste E_p zawiera kulę otwartą o odpowiednio małym promieniu.

Niech $D(T_q M, \delta)$ oznacza kulę zawartą w przestrzeni $T_q M$ o środku w punkcie $\mathcal{O} = (0, 0)$ i promieniu δ .

Lemat

Niech $M \subset \mathbb{R}^3$ będzie powierzchnią gładką i niech $p \in M$ będzie punktem. Istnieją:

- ▶ *otoczenie otwarte $W \subset M$ zawierające p ,*
- ▶ *promień δ (zależny od punktu p) takie, że dla każdego $q \in W$ zachodzi*

$$D(T_q M, \delta) \subset E_q.$$

Chociaż nie jest to oczywiste E_p zawiera kulę otwartą o odpowiednio małym promieniu.

Niech $D(T_q M, \delta)$ oznacza kulę zawartą w przestrzeni $T_q M$ o środku w punkcie $\mathcal{O} = (0, 0)$ i promieniu δ .

Lemat

Niech $M \subset \mathbb{R}^3$ będzie powierzchnią gładką i niech $p \in M$ będzie punktem. Istnieją:

- ▶ *otoczenie otwarte $W \subset M$ zawierające p ,*
- ▶ *promień δ (zależny od punktu p) takie, że dla każdego $q \in W$ zachodzi*

$$D(T_q M, \delta) \subset E_q.$$

Chociaż nie jest to oczywiste E_p zawiera kulę otwartą o odpowiednio małym promieniu.

Niech $D(T_q M, \delta)$ oznacza kulę zawartą w przestrzeni $T_q M$ o środku w punkcie $\mathcal{O} = (0, 0)$ i promieniu δ .

Lemat

Niech $M \subset \mathbb{R}^3$ będzie powierzchnią gładką i niech $p \in M$ będzie punktem. Istnieją:

- ▶ otoczenie otwarte $W \subset M$ zawierające p ,
- ▶ promień δ (zależny od punktu p) takie, że dla każdego $q \in W$ zachodzi

$$D(T_q M, \delta) \subset E_q.$$

Chociaż nie jest to oczywiste E_p zawiera kulę otwartą o odpowiednio małym promieniu.

Niech $D(T_q M, \delta)$ oznacza kulę zawartą w przestrzeni $T_q M$ o środku w punkcie $\mathcal{O} = (0, 0)$ i promieniu δ .

Lemat

Niech $M \subset \mathbb{R}^3$ będzie powierzchnią gładką i niech $p \in M$ będzie punktem. Istnieją:

- ▶ otoczenie otwarte $W \subset M$ zawierające p ,
- ▶ promień δ (zależny od punktu p) takie, że dla każdego $q \in W$ zachodzi

$$D(T_q M, \delta) \subset E_q.$$

Definicja

Niech $M \subset \mathbb{R}^3$ będzie powierzchnią gładką i niech $p \in M$. Dla każdego $v \in E_p \subset T_p M$ niech $\gamma_v: (-\rho_v, \rho_v) \rightarrow M$ będzie geodezyjną spełniającą $\gamma_v(0) = p$, $\gamma_v'(0) = v$. **Odwzorowanie wykładnicze** $\exp_p: E_p \rightarrow M$ jest zdefiniowane wzorem

$$\exp_p(v) \stackrel{\text{def.}}{=} \gamma_v(1).$$

Uwaga

Odwzorowanie wykładnicze jest dobrze określone, ponieważ wszystkie geodezyjne które mają dziedzinę większą niż $(-1, 1)$ mają tę samą wartość dla $t = 1$ (dlaczego?).

Definicja

Niech $M \subset \mathbb{R}^3$ będzie powierzchnią gładką i niech $p \in M$. Dla każdego $v \in E_p \subset T_p M$ niech $\gamma_v: (-\rho_v, \rho_v) \rightarrow M$ będzie geodezyjną spełniającą $\gamma_v(0) = p$, $\gamma'_v(0) = v$. **Odwzorowanie wykładnicze** $\exp_p: E_p \rightarrow M$ jest zdefiniowane wzorem

$$\exp_p(v) \stackrel{\text{def.}}{=} \gamma_v(1).$$

Uwaga

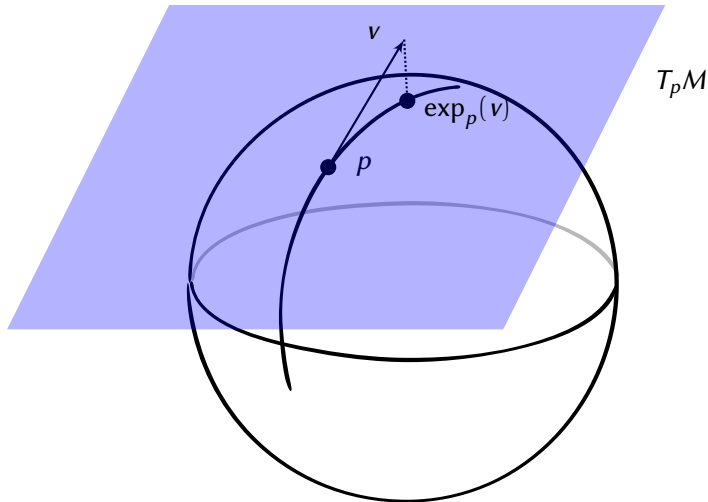
Odwzorowanie wykładnicze jest dobrze określone, ponieważ wszystkie geodezyjne które mają dziedzinę większą niż $(-1, 1)$ mają tę samą wartość dla $t = 1$ (dlaczego?).

Twierdzenie
Gaussa-Bonneta

Odwzorowanie wykładnicze

Triangulacje

Twierdzenie Gaussa-Bonneta

Lemat

Niech $M \subset \mathbb{R}^3$ będzie powierzchnią gładką i niech $p \in M$ będzie punktem. Niech ponadto $v \in E_p$ będzie wektorem stycznym do M . Wtedy krzywa $\zeta: (-\rho_v, \rho_v) \rightarrow M$ zdefiniowana przez

$$\zeta(s) = \exp_p(sv)$$

jest geodezyjną spełniającą $\zeta(0) = p$ oraz $\zeta'(0) = v$. Jej długość na odcinku od p do $\exp_p(v)$ jest równa $\|v\|$.

Dowód:

Niech $\gamma_v: (-\rho_v, \rho_v) \rightarrow M$ będzie geodezyjną spełniającą: $\gamma_v(0) = p$, oraz $\gamma_v'(0) = v$. Ustalmy $s \in (-\rho_v, \rho_v)$ i zdefiniujmy $\tilde{\gamma}: (-\rho_v/s, \rho_v/s) \rightarrow M$ jako

$$\tilde{\gamma}(t) = \gamma_v(st).$$

Lemat

Niech $M \subset \mathbb{R}^3$ będzie powierzchnią gładką i niech $p \in M$ będzie punktem. Niech ponadto $v \in E_p$ będzie wektorem stycznym do M . Wtedy krzywa $\zeta: (-\rho_v, \rho_v) \rightarrow M$ zdefiniowana przez

$$\zeta(s) = \exp_p(sv)$$

jest geodezyjną spełniającą $\zeta(0) = p$ oraz $\zeta'(0) = v$. Jej długość na odcinku od p do $\exp_p(v)$ jest równa $\|v\|$.

Dowód:

Niech $\gamma_v: (-\rho_v, \rho_v) \rightarrow M$ będzie geodezyjną spełniającą: $\gamma_v(0) = p$, oraz $\gamma_v'(0) = v$. Ustalmy $s \in (-\rho_v, \rho_v)$ i zdefiniujemy $\tilde{\gamma}: (-\rho_v/s, \rho_v/s) \rightarrow M$ jako

$$\tilde{\gamma}(t) = \gamma_v(st).$$

Ponieważ funkcja $t \rightarrow st$ jest liniowa, więc z charakterystyki parametryzacji krzywych geodezyjnych (lemat ??) wynika, że $\tilde{\gamma}$ jest również geodezyjną. Oczywiście $\tilde{\gamma}(0) = p$ i $\tilde{\gamma}'(0) = sv$.

Mamy teraz:

$$\zeta(s) = \exp_p(sv) = \tilde{\gamma}(1) = \gamma_v(s)$$

dla wszystkich $s \in (-\rho_v, \rho_v)$. Zatem $\zeta \equiv \gamma_v$ jest geodezyjną (korzystamy tutaj z jednoznaczności!).

Przypomnijmy, że geodezyjne mają stałą prędkość, więc

$$\|\zeta'(s)\| = \|\zeta'(0)\| = \|\gamma'(0)\| = \|v\|$$

dla wszystkich s . Zatem długość geodezyjnej można policzyć jako

$$\int_0^1 \|\zeta'(s)\| ds = \|v\| \int_0^1 ds = \|v\|.$$

Ponieważ funkcja $t \rightarrow st$ jest liniowa, więc z charakterystyki parametryzacji krzywych geodezyjnych (lemat ??) wynika, że $\tilde{\gamma}$ jest również geodezyjną. Oczywiście $\tilde{\gamma}(0) = p$ i $\tilde{\gamma}'(0) = sv$. Mamy teraz:

$$\zeta(s) = \exp_p(sv) = \tilde{\gamma}(1) = \gamma_v(s)$$

dla wszystkich $s \in (-\rho_v, \rho_v)$. Zatem $\zeta \equiv \gamma_v$ jest geodezyjną (korzystamy tutaj z jedności!).

Przypomnijmy, że geodezyjne mają stałą prędkość, więc

$$\|\zeta'(s)\| = \|\zeta'(0)\| = \|\gamma_v'(0)\| = \|v\|$$

dla wszystkich s . Zatem długość geodezyjnej można policzyć jako

$$\int_0^1 \|\zeta'(s)\| ds = \|v\| \int_0^1 ds = \|v\|.$$

Ponieważ funkcja $t \rightarrow st$ jest liniowa, więc z charakterystyki parametryzacji krzywych geodezyjnych (lemat ??) wynika, że $\tilde{\gamma}$ jest również geodezyjną. Oczywiście $\tilde{\gamma}(0) = p$ i $\tilde{\gamma}'(0) = sv$. Mamy teraz:

$$\zeta(s) = \exp_p(sv) = \tilde{\gamma}(1) = \gamma_v(s)$$

dla wszystkich $s \in (-\rho_v, \rho_v)$. Zatem $\zeta \equiv \gamma_v$ jest geodezyjną (korzystamy tutaj z jedności!).

Przypomnijmy, że geodezyjne mają stałą prędkość, więc

$$\|\zeta'(s)\| = \|\zeta'(0)\| = \|\gamma'(0)\| = \|v\|$$

dla wszystkich s . Zatem długość geodezyjnej można policzyć jako

$$\int_0^1 \|\zeta'(s)\| ds = \|v\| \int_0^1 ds = \|v\|.$$

Uwaga

Widzimy, że $\exp_p: D(T_p M, \delta_p) \rightarrow M$ jest dyfeomorfizmem na swój obraz. Nietrudno sprawdzić, że jest to przykład lokalnego układu współrzędnych na M ($D(T_p M, \delta) \cong D^2 \subset \mathbb{R}^2$).

Wniosek

Niech $M \subset \mathbb{R}^3$ będzie powierzchnią gładką i niech $p \in M$ będzie punktem na niej. Ustalmy $0 < \varepsilon < \delta$. Wtedy istnieje $V \subset M$ – otwarte otoczenie punktu p , które posiada następujące własności:

- ▶ *$V \subset \exp_q(D(T_q M, \varepsilon))$ dla wszystkich $q \in V$.*
- ▶ *każde dwa punkty w V można połączyć krzywą geodezyjną o długości mniejszej niż ε .*

Uwaga

*Płaszczyzna ma tę własność, że wokół każdego punktu istnieje wypukłe otoczenie otwarte, tj. otoczenie w którym każde dwa punkty można połączyć odcinkiem geodezyjnej (czyli odcinkiem prostej). Tę własność nazywamy **wypukłością geodezyjną** i (co nie jest do końca oczywiste) posiada ją każda powierzchnia.*

Definicja

Niech $M \subset \mathbb{R}^3$ będzie powierzchnią gładką, i niech $x, y, z \in M$ będą różnymi punktami. Podzbiór $T \subset M$ nazywamy **trójkątem geodezyjnym** o wierzchołkach x, y, z i oznaczamy Δxyz jeśli T jest homeomorficzny z dyskiem jednostkowym $D^2 = \{(x, y) \in \mathbb{R}^2 : x^2 + y^2 \leq 1\}$, oraz brzeg T oznaczany jako ∂T składa się z trzech krzywych geodezyjnych $\overline{xy}$, $\overline{yz}$, $\overline{xz}$ (o końcach w x, y, z). Te geodezyjne nazywamy **krawędziami** trójkąta geodezyjnego Δxyz .

Definicja

Niech $M \subset \mathbb{R}^3$ będzie powierzchnią gładką, i niech $x, y, z \in M$ będą różnymi punktami. Podzbiór $T \subset M$ nazywamy **trójkątem geodezyjnym** o wierzchołkach x, y, z i oznaczamy Δxyz jeśli T jest homeomorficzny z dyskiem jednostkowym $D^2 = \{(x, y) \in \mathbb{R}^2 : x^2 + y^2 \leq 1\}$, oraz brzeg T oznaczany jako ∂T składa się z trzech krzywych geodezyjnych $\overline{xy}$, $\overline{yz}$, $\overline{xz}$ (o końcach w x, y, z). Te geodezyjne nazywamy **krawędziami** trójkąta geodezyjnego Δxyz .

Definicja

Niech $\mathcal{T}$ będzie (skończoną) rodziną trójkątów geodezyjnych na M . Załóżmy, że dla wszystkie trójkąty w $\mathcal{T}$ są różne i każdy punkt $x \in M$ należy do pewnego trójkąta z $\mathcal{T}$. Rodzinę $\mathcal{T}$ nazywamy **triangulacją** powierzchni M jeśli dla dowolnych dwóch trójkątów $T_1, T_2 \in \mathcal{T}$ mamy

- ▶ $T_1 \cap T_2 = \{x\}$ i x jest ich wspólnym wierzchołkiem, lub
- ▶ $T_1 \cap T_2 = \{\overline{xy}\}$, gdzie $\overline{xy}$ jest ich wspólną krawędzią, lub
- ▶ $T_1 \cap T_2 = \emptyset$.

Lemat

Dla każdego $\varepsilon > 0$ istnieje triangulacja geodezyjna $\mathcal{T}$ zwartej powierzchni $M \subset \mathbb{R}^3$ w której każdy trójkąt geodezyjny ma średnicę mniejszą od ε .

Definicja

Niech $\mathcal{T}$ będzie (skończoną) rodziną trójkątów geodezyjnych na M . Załóżmy, że dla wszystkich trójkątów w $\mathcal{T}$ są różne i każdy punkt $x \in M$ należy do pewnego trójkąta z $\mathcal{T}$. Rodzinę $\mathcal{T}$ nazywamy **triangulacją** powierzchni M jeśli dla dowolnych dwóch trójkątów $T_1, T_2 \in \mathcal{T}$ mamy

- ▶ $T_1 \cap T_2 = \{x\}$ i x jest ich wspólnym wierzchołkiem, lub
- ▶ $T_1 \cap T_2 = \{\overline{xy}\}$, gdzie $\overline{xy}$ jest ich wspólną krawędzią, lub
- ▶ $T_1 \cap T_2 = \emptyset$.

Lemat

Dla każdego $\varepsilon > 0$ istnieje triangulacja geodezyjna $\mathcal{T}$ zwartej powierzchni $M \subset \mathbb{R}^3$ w której każdy trójkąt geodezyjny ma średnicę mniejszą od ε .

Definicja

Niech $\mathcal{T}$ będzie (skończoną) rodziną trójkątów geodezyjnych na M . Załóżmy, że dla wszystkich trójkątów w $\mathcal{T}$ są różne i każdy punkt $x \in M$ należy do pewnego trójkąta z $\mathcal{T}$. Rodzinę $\mathcal{T}$ nazywamy **triangulacją** powierzchni M jeśli dla dowolnych dwóch trójkątów $T_1, T_2 \in \mathcal{T}$ mamy

- ▶ $T_1 \cap T_2 = \{x\}$ i x jest ich wspólnym wierzchołkiem, lub
- ▶ $T_1 \cap T_2 = \{\overline{xy}\}$, gdzie $\overline{xy}$ jest ich wspólną krawędzią, lub
- ▶ $T_1 \cap T_2 = \emptyset$.

Lemat

Dla każdego $\varepsilon > 0$ istnieje triangulacja geodezyjna $\mathcal{T}$ zwartej powierzchni $M \subset \mathbb{R}^3$ w której każdy trójkąt geodezyjny ma średnicę mniejszą od ε .

Definicja

Niech $\mathcal{T}$ będzie (skończoną) rodziną trójkątów geodezyjnych na M . Załóżmy, że dla wszystkich trójkątów w $\mathcal{T}$ są różne i każdy punkt $x \in M$ należy do pewnego trójkąta z $\mathcal{T}$. Rodzinę $\mathcal{T}$ nazywamy **triangulacją** powierzchni M jeśli dla dowolnych dwóch trójkątów $T_1, T_2 \in \mathcal{T}$ mamy

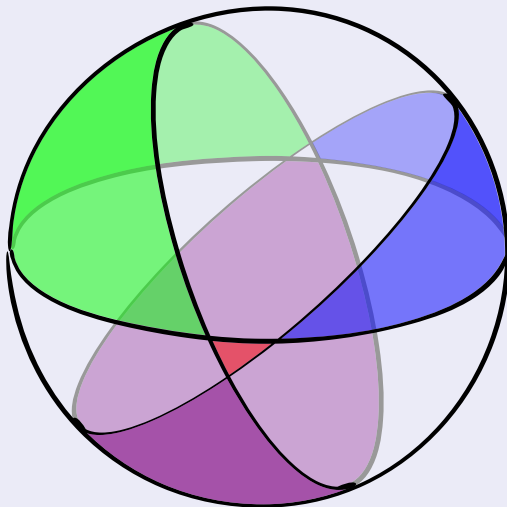
- ▶ $T_1 \cap T_2 = \{x\}$ i x jest ich wspólnym wierzchołkiem, lub
- ▶ $T_1 \cap T_2 = \{\overline{xy}\}$, gdzie $\overline{xy}$ jest ich wspólną krawędzią, lub
- ▶ $T_1 \cap T_2 = \emptyset$.

Lemat

Dla każdego $\varepsilon > 0$ istnieje triangulacja geodezyjna $\mathcal{T}$ zwartej powierzchni $M \subset \mathbb{R}^3$ w której każdy trójkąt geodezyjny ma średnicę mniejszą od ε .

Przykład

Triangulacja geodezyjna sfery S^2 .

Twierdzenie (Lokalne twierdzenie Gaussa-Bonneta)

Niech $M \subset \mathbb{R}^3$ będzie powierzchnią gładką. Jeśli Δxyz jest trójkątem geodezyjnym na M zawartym w obrazie $\exp_x(D(T_x M, \delta_x))$, wtedy

$$\int_{\Delta xyz} K dA = \angle x + \angle y + \angle z - \pi.$$

Uwaga

Zapis dA oznacza całkowanie względem formy powierzchni którą używaliśmy podczas badania intuicyjnej definicji krzywizny Gaussa. Można inaczej zapisać $dA = \det(g_{ij}) dsdt$, wtedy należałoby wybrać lokalny układ współrzędnych i całkować po przeciwobrazie $x^{-1}(\Delta xyz)$.

Definicja

Niech $\mathcal{T}$ będzie triangulacją zwartej powierzchni M . Niech $F_{\mathcal{T}}$ oznacza liczbę trójkątów w $\mathcal{T}$, $E_{\mathcal{T}}$ – liczbę ich *różnych* krawędzi, zaś $V_{\mathcal{T}}$ – liczbę ich (*różnych*) wierzchołków. Liczbę całkowitą

$$\chi^{\mathcal{T}}(M) \stackrel{\text{def.}}{=} V_{\mathcal{T}} - E_{\mathcal{T}} + F_{\mathcal{T}}$$

nazywamy **charakterystyką Eulera** powierzchni M .

Uwaga

Charakterystyka Eulera **nie zależy** od wyboru triangulacji, więc zamiast $\chi^{\mathcal{T}} M$ będziemy pisać $\chi(M)$.

Definicja

Niech $\mathcal{T}$ będzie triangulacją zwartej powierzchni M . Niech $F_{\mathcal{T}}$ oznacza liczbę trójkątów w $\mathcal{T}$, $E_{\mathcal{T}}$ – liczbę ich *różnych* krawędzi, zaś $V_{\mathcal{T}}$ – liczbę ich (*różnych*) wierzchołków. Liczbę całkowitą

$$\chi^{\mathcal{T}}(M) \stackrel{\text{def.}}{=} V_{\mathcal{T}} - E_{\mathcal{T}} + F_{\mathcal{T}}$$

nazywamy **charakterystyką Eulera** powierzchni M .

Uwaga

Charakterystyka Eulera *nie zależy* od wyboru triangulacji, więc zamiast $\chi^{\mathcal{T}} M$ będziemy pisać $\chi(M)$.

Definicja

Niech $\mathcal{T}$ będzie triangulacją zwartej powierzchni M . Niech $F_{\mathcal{T}}$ oznacza liczbę trójkątów w $\mathcal{T}$, $E_{\mathcal{T}}$ – liczbę ich *różnych* krawędzi, zaś $V_{\mathcal{T}}$ – liczbę ich (*różnych*) wierzchołków. Liczbę całkowitą

$$\chi^{\mathcal{T}}(M) \stackrel{\text{def.}}{=} V_{\mathcal{T}} - E_{\mathcal{T}} + F_{\mathcal{T}}$$

nazywamy **charakterystyką Eulera** powierzchni M .

Uwaga

Charakterystyka Eulera **nie zależy** od wyboru triangulacji, więc zamiast $\chi^{\mathcal{T}} M$ będziemy pisać $\chi(M)$.

Twierdzenie (Twierdzenie Gaussa-Bonneta)

Niech $M \subset \mathbb{R}^3$ będzie zwartą powierzchnią. Wtedy

$$\int_M K dA = 2\pi\chi(M).$$

Dowód z wykorzystaniem lokalnego twierdzenia G-B:

- ▶ Ponieważ M jest zwarta, więc istnieje taka δ_M , że odwzorowanie wykładnicze $\exp_p: D_{\delta_M}^2 \rightarrow M$ w każdym punkcie $p \in M$ jest dyfeomorfizmem na swój obraz.
- ▶ Niech $\mathcal{T}$ będzie triangulacją geodezyjną powierzchni M . Możemy założyć, że każdy trójkąt $T \in \mathcal{T}$ jest zawarty w obrazie pewnego odwzorowania wykładniczego $\exp_q$.
- ▶ Zatem do każdego trójkąta $T \in \mathcal{T}$ (i każdego jego wierzchołka) możemy zastosować lokalne twierdzenie Gaussa-Bonneta.

Dowód z wykorzystaniem lokalnego twierdzenia G-B:

- ▶ Ponieważ M jest zwarta, więc istnieje taka δ_M , że odwzorowanie wykładnicze $\exp_p: D_{\delta_M}^2 \rightarrow M$ w każdym punkcie $p \in M$ jest dyfeomorfizmem na swój obraz.
- ▶ Niech $\mathcal{T}$ będzie triangulacją geodezyjną powierzchni M . Możemy założyć, że każdy trójkąt $T \in \mathcal{T}$ jest zawarty w obrazie pewnego odwzorowania wykładniczego $\exp_q$.
- ▶ Zatem do każdego trójkąta $T \in \mathcal{T}$ (i każdego jego wierzchołka) możemy zastosować lokalne twierdzenie Gaussa-Bonneta.

Dowód z wykorzystaniem lokalnego twierdzenia G-B:

- ▶ Ponieważ M jest zwarta, więc istnieje taka δ_M , że odwzorowanie wykładnicze $\exp_p: D_{\delta_M}^2 \rightarrow M$ w każdym punkcie $p \in M$ jest dyfeomorfizmem na swój obraz.
- ▶ Niech $\mathcal{T}$ będzie triangulacją geodezyjną powierzchni M . Możemy założyć, że każdy trójkąt $T \in \mathcal{T}$ jest zawarty w obrazie pewnego odwzorowania wykładniczego $\exp_q$.
- ▶ Zatem do każdego trójkąta $T \in \mathcal{T}$ (i każdego jego wierzchołka) możemy zastosować lokalne twierdzenie Gaussa-Bonneta.

Dowód z wykorzystaniem lokalnego twierdzenia G-B:

- ▶ Ponieważ M jest zwarta, więc istnieje taka δ_M , że odwzorowanie wykładnicze $\exp_p: D_{\delta_M}^2 \rightarrow M$ w każdym punkcie $p \in M$ jest dyfeomorfizmem na swój obraz.
- ▶ Niech $\mathcal{T}$ będzie triangulacją geodezyjną powierzchni M . Możemy założyć, że każdy trójkąt $T \in \mathcal{T}$ jest zawarty w obrazie pewnego odwzorowania wykładniczego $\exp_q$.
- ▶ Zatem do każdego trójkąta $T \in \mathcal{T}$ (i każdego jego wierzchołka) możemy zastosować lokalne twierdzenie Gaussa-Bonneta.

Niech $T \in \mathcal{T}$ będzie trójkątem i niech v będzie wierzchołkiem.

Oznaczmy przez $\angle(T, v)$ kąt w T przy wierzchołku v .

(Przyjmujemy, że jeśli $v \notin T$, wtedy $\angle(T, v) = 0$). Wtedy

$$\begin{aligned}\int_M K dA &= \sum_{T \in \mathcal{T}} \int_T K dA = \\ &= \sum_{T \in \mathcal{T}} \left[\left(\sum_{v \in T} \angle(T, v) \right) - \pi \right] =\end{aligned}$$

na mocy lokalnego twierdzenia Gaussa-Bonneta.

$$\begin{aligned}&= \sum_{T \in \mathcal{T}} \sum_{v \in T} \angle(T, v) - \sum_{T \in \mathcal{T}} \pi = \\ &= \sum_{v \in T} \sum_{T \in \mathcal{T}} \angle(T, v) - \pi F_{\mathcal{T}}.\end{aligned}$$

Niech $T \in \mathcal{T}$ będzie trójkątem i niech v będzie wierzchołkiem.

Oznaczmy przez $\angle(T, v)$ kąt w T przy wierzchołku v .

(Przyjmujemy, że jeśli $v \notin T$, wtedy $\angle(T, v) = 0$). Wtedy

$$\begin{aligned}\int_M K dA &= \sum_{T \in \mathcal{T}} \int_T K dA = \\ &= \sum_{T \in \mathcal{T}} \left[\left(\sum_{v \in T} \angle(T, v) \right) - \pi \right] =\end{aligned}$$

na mocy lokalnego twierdzenia Gaussa-Bonneta.

$$\begin{aligned}&= \sum_{T \in \mathcal{T}} \sum_{v \in T} \angle(T, v) - \sum_{T \in \mathcal{T}} \pi = \\ &= \sum_{v \in T} \sum_{T \in \mathcal{T}} \angle(T, v) - \pi F_{\mathcal{T}}.\end{aligned}$$

Niech $T \in \mathcal{T}$ będzie trójkątem i niech v będzie wierzchołkiem.

Oznaczmy przez $\angle(T, v)$ kąt w T przy wierzchołku v .

(Przyjmujemy, że jeśli $v \notin T$, wtedy $\angle(T, v) = 0$). Wtedy

$$\begin{aligned}\int_M K dA &= \sum_{T \in \mathcal{T}} \int_T K dA = \\ &= \sum_{T \in \mathcal{T}} \left[\left(\sum_{v \in T} \angle(T, v) \right) - \pi \right] =\end{aligned}$$

na mocy lokalnego twierdzenia Gaussa-Bonneta.

$$\begin{aligned}&= \sum_{T \in \mathcal{T}} \sum_{v \in T} \angle(T, v) - \sum_{T \in \mathcal{T}} \pi = \\ &= \sum_{v \in T} \sum_{T \in \mathcal{T}} \angle(T, v) - \pi F_{\mathcal{T}}.\end{aligned}$$

Niech $T \in \mathcal{T}$ będzie trójkątem i niech v będzie wierzchołkiem.

Oznaczmy przez $\angle(T, v)$ kąt w T przy wierzchołku v .

(Przyjmujemy, że jeśli $v \notin T$, wtedy $\angle(T, v) = 0$). Wtedy

$$\begin{aligned}\int_M K dA &= \sum_{T \in \mathcal{T}} \int_T K dA = \\ &= \sum_{T \in \mathcal{T}} \left[\left(\sum_{v \in T} \angle(T, v) \right) - \pi \right] =\end{aligned}$$

na mocy lokalnego twierdzenia Gaussa-Bonneta.

$$\begin{aligned}&= \sum_{T \in \mathcal{T}} \sum_{v \in T} \angle(T, v) - \sum_{T \in \mathcal{T}} \pi = \\ &= \sum_{v \in T} \sum_{T \in \mathcal{T}} \angle(T, v) - \pi F_{\mathcal{T}}.\end{aligned}$$

Ponieważ suma kątów wokół każdego wierzchołka jest równa 2π mamy

$$\begin{aligned} &= \sum_{v \in T} \sum_{T \in \mathcal{T}} \angle(T, v) - \pi F_{\mathcal{T}} = \sum_{v \in T} 2\pi - \pi F_{\mathcal{T}} = \\ &= 2\pi V_{\mathcal{T}} - \pi F_{\mathcal{T}} = \pi(2V_{\mathcal{T}} - F_{\mathcal{T}}). \end{aligned}$$

Zauważmy teraz, że każda krawędź należy dokładnie do dwóch trójkątów. Ponieważ każdy trójkąt ma trzy krawędzie mamy następującą równość

$$3F_{\mathcal{T}} = 2E_{\mathcal{T}}.$$

Stosując to do poprzedniego wyniku mamy

$$\begin{aligned} \int_M K dA &= \pi(2V_{\mathcal{T}} - F_{\mathcal{T}}) = \pi(2V_{\mathcal{T}} - 3F_{\mathcal{T}} + 2F_{\mathcal{T}}) = \\ &= 2\pi(V_{\mathcal{T}} - E_{\mathcal{T}} + F_{\mathcal{T}}) = 2\pi\chi(M). \end{aligned}$$

Ponieważ suma kątów wokół każdego wierzchołka jest równa 2π mamy

$$\begin{aligned} &= \sum_{v \in T} \sum_{T \in \mathcal{T}} \angle(T, v) - \pi F_{\mathcal{T}} = \sum_{v \in T} 2\pi - \pi F_{\mathcal{T}} = \\ &= 2\pi V_{\mathcal{T}} - \pi F_{\mathcal{T}} = \pi(2V_{\mathcal{T}} - F_{\mathcal{T}}). \end{aligned}$$

Zauważmy teraz, że każda krawędź należy dokładnie do dwóch trójkątów. Ponieważ każdy trójkąt ma trzy krawędzie mamy następującą równość

$$3F_{\mathcal{T}} = 2E_{\mathcal{T}}.$$

Stosując to do poprzedniego wyniku mamy

$$\begin{aligned} \int_M K dA &= \pi(2V_{\mathcal{T}} - F_{\mathcal{T}}) = \pi(2V_{\mathcal{T}} - 3F_{\mathcal{T}} + 2F_{\mathcal{T}}) = \\ &= 2\pi(V_{\mathcal{T}} - E_{\mathcal{T}} + F_{\mathcal{T}}) = 2\pi\chi(M). \end{aligned}$$

Ponieważ suma kątów wokół każdego wierzchołka jest równa 2π mamy

$$\begin{aligned} &= \sum_{v \in T} \sum_{T \in \mathcal{T}} \angle(T, v) - \pi F_{\mathcal{T}} = \sum_{v \in T} 2\pi - \pi F_{\mathcal{T}} = \\ &= 2\pi V_{\mathcal{T}} - \pi F_{\mathcal{T}} = \pi(2V_{\mathcal{T}} - F_{\mathcal{T}}). \end{aligned}$$

Zauważmy teraz, że każda krawędź należy dokładnie do dwóch trójkątów. Ponieważ każdy trójkąt ma trzy krawędzie mamy następującą równość

$$3F_{\mathcal{T}} = 2E_{\mathcal{T}}.$$

Stosując to do poprzedniego wyniku mamy

$$\begin{aligned} \int_M K dA &= \pi(2V_{\mathcal{T}} - F_{\mathcal{T}}) = \pi(2V_{\mathcal{T}} - 3F_{\mathcal{T}} + 2F_{\mathcal{T}}) = \\ &= 2\pi(V_{\mathcal{T}} - E_{\mathcal{T}} + F_{\mathcal{T}}) = 2\pi\chi(M). \end{aligned}$$

Ponieważ suma kątów wokół każdego wierzchołka jest równa 2π mamy

$$\begin{aligned} &= \sum_{v \in T} \sum_{T \in \mathcal{T}} \angle(T, v) - \pi F_{\mathcal{T}} = \sum_{v \in T} 2\pi - \pi F_{\mathcal{T}} = \\ &= 2\pi V_{\mathcal{T}} - \pi F_{\mathcal{T}} = \pi(2V_{\mathcal{T}} - F_{\mathcal{T}}). \end{aligned}$$

Zauważmy teraz, że każda krawędź należy dokładnie do dwóch trójkątów. Ponieważ każdy trójkąt ma trzy krawędzie mamy następującą równość

$$3F_{\mathcal{T}} = 2E_{\mathcal{T}}.$$

Stosując to do poprzedniego wyniku mamy

$$\begin{aligned} \int_M K dA &= \pi(2V_{\mathcal{T}} - F_{\mathcal{T}}) = \pi(2V_{\mathcal{T}} - 3F_{\mathcal{T}} + 2F_{\mathcal{T}}) = \\ &= 2\pi(V_{\mathcal{T}} - E_{\mathcal{T}} + F_{\mathcal{T}}) = 2\pi\chi(M). \end{aligned}$$

Ponieważ suma kątów wokół każdego wierzchołka jest równa 2π mamy

$$\begin{aligned} &= \sum_{v \in T} \sum_{T \in \mathcal{T}} \angle(T, v) - \pi F_{\mathcal{T}} = \sum_{v \in T} 2\pi - \pi F_{\mathcal{T}} = \\ &= 2\pi V_{\mathcal{T}} - \pi F_{\mathcal{T}} = \pi(2V_{\mathcal{T}} - F_{\mathcal{T}}). \end{aligned}$$

Zauważmy teraz, że każda krawędź należy dokładnie do dwóch trójkątów. Ponieważ każdy trójkąt ma trzy krawędzie mamy następującą równość

$$3F_{\mathcal{T}} = 2E_{\mathcal{T}}.$$

Stosując to do poprzedniego wyniku mamy

$$\begin{aligned} \int_M K dA &= \pi(2V_{\mathcal{T}} - F_{\mathcal{T}}) = \pi(2V_{\mathcal{T}} - 3F_{\mathcal{T}} + 2F_{\mathcal{T}}) = \\ &= 2\pi(V_{\mathcal{T}} - E_{\mathcal{T}} + F_{\mathcal{T}}) = 2\pi\chi(M). \end{aligned}$$